

Utrikesdepartementet (NIS)
103 33 Stockholm

Stockholm den 6 november 2015

**Remissvar på slutbetänkande av krigsmaterielexportöversynskommittén -
Skärpt exportkontroll av krigsmaterial (SOU 2015:72)**

Olof Palmes internationella center (Palmecentret) har tagit del av KEX-utredningens slutsatser och riksdagens uppdrag att begränsa export av krigsmateriel till icke-demokratiska stater. Den vapenexport som Sverige av främst säkerhetspolitiska skäl valt att bibehålla trots det generella vapenexportförbudet har de senaste åren varit föremål för debatt och stark kritik. Möjligheterna att begränsa exporten till icke-krigförande länder som respekterar mänskliga rättigheter har i praktiken visat sig stå svagt gentemot de säkerhetspolitiska argumenten och vid flera tillfällen har såväl beslut liksom efterkontroll av exporten varit bristande. Att svensk vapenproduktion det senaste decenniet dessutom blivit alltmer exportberoende är också det ett tecken på behovet av skärpta regler för vapenexport och Palmecentret välkomnar därför utredningen och möjligheten till remissyttrande.

Att utredningen föreslår ett demokratikriterium är positivt och likaså den efterföljande diskussionen kring definitionen av en demokratisk stat. Det saknas dock tydliga regler kring hur regelverket viktat de olika krav som ställs: demokratikriteriet, mänskliga rättigheter (MR) samt säkerhetspolitiska skäl. Att inspektionen för strategiska produkter (ISP) och dess generaldirektör fortsatt har avgörande inflytande över enskilda fall är problematiskt när regelverket inte är tydligt på denna avgörande punkt och man istället hänvisar till rådande praxis eller en totalbedömning. En omfattande statsvetenskaplig forskning stödjer påståendet att demokratiska stater är mer benägna att följa mänskliga rättigheter. Således bör demokratikriteriet och kraven på MR tillsammans väga tungt i förhållande till de säkerhetspolitiska skälen. I detta sammanhang ser vi positivt på utredningens förslag att sänka tröskeln för när kraven på MR-brott är tillämpliga, från att tidigare använt begreppet "grova" MR-brott föreslås nu den juridiskt något mjukare termen "allvarliga" (s.37, SOU 2015:72).

Något att betänka i detta hänseende är vikten av att göra nya prövningar för stater som bedöms vara svaga demokratier. Förslagen om att endast i särskilda fall göra nya prövningar vid följdleveranser av reservdelar, ammunition etc. riskerar att skapa en situation då stater som går i negativ demokratisk riktning kan bibehålla vapenimport från Sverige trots att de inte längre kan anses vara demokratiska. Detta skulle skada Sveriges utrikespolitiska anseende och i värsta fall sprida en falsk bild av vissa stater som stabila demokratier när de i själva verket befinner sig i en starkt negativ demokratisk utveckling. De föreslagna reglerna

kring följdleveranser är också problematiska då det saknas en borte tidsgräns för hur länge ett land kan förvänta sig följdleveranser utan att omprövas.

Det är positivt att utredningen föreslår att politik för global utveckling (PGU) ska få en större roll vid tillståndsprövning. Däremot ser vi med viss oro på att utredningen föreslår att en analys utifrån PGU endast ska göras "I tillämpliga ärenden" (s.39, SOU 2015:72) och därmed åter öppnar upp för ett godtycke i när en sådan analys är nödvändig. Vi skulle hellre se att en PGU-analys görs vid varje enskild prövning.

Även om utredningen understryker att dessa avvägningar är av politisk karaktär så är förslagen till ökad insyn fortsatt begränsade. Om ISP ska ha mandat att göra avvägningar av skälen för vapenexport bör regeringens politiska ansvar för besluten tydliggöras mer än vad utredningen föreslår. Positivt är dock att ett något förstärkt ansvar för regering att redovisa gentemot riksdagen föreslås (s.399, SOU 2015:72). Denna transparens välkomnas men borde förstärkas ytterligare. Utredningen nämner som möjligt förslag att så kallade "hearings" av statsråd samt ISPs generaldirektör kan arrangeras i riksdagen för vissa prejudicerande ärenden (s.408, SOU 2015:72). Palmecentret är mycket positiva till ett sådant förslag och förespråkar att en sådan förändring bör implementeras skyndsamt. En ytterligare förändring för ökad transparens vore att tydliggöra förutsättningarna för när ISP förväntas kontakta Exportkontrollrådet (EKR) och att riksdagen även väljer att dessa samråd i större utsträckning än idag sker utan sekretessbeläggning.

Sammanfattningsvis kan sägas att utredningens förslag om ett demokratikriterium, ökade rapporteringskrav till riksdagen samt skärpta MR-krav är bra förslag som regering bör ta till sig. Palmecentret saknar däremot även fortsatt en tydlighet i politiskt ansvarsutkrävande för vapenexportsbeslut och ett regelverk där en totalbedömning innebär att alla skäl till export ses som likvärdiga. Sverige behöver ett skarpt regelverk som förhindrar vapenexport till diktaturer och länder som grovt och omfattande kränker mänskliga rättigheter. Vi vill att också regeringen tar initiativ till större öppenhet och transparens vad gäller Exportkontrollrådets behandling av exportlicenser genom att riksdagen tydligare informeras. Utan sådana regelskärpningar kommer svensk vapenexport inte nå trovärdighet vad gäller möjligheten att kunna garantera att svenska vapen inte hamnar i förtryckande regimers händer.

Med vänliga hälsningar
OLOF PALMES INTERNATIONELLA CENTER

Jens Orback
Generalsekreterare